

ПРИНЦИПИ СТВОРЕННЯ КОМБІНОВАНОГО ОЧНО-ДИСТАНЦІЙНОГО ТРЕНІНГУ ЯК СЕРЕДОВИЩА РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ ТІЛЕСНОГО ДОСВІДУ ОСОБИСТОСТІ

Колярова А. О. Принципи створення комбінованого очно-дистанційного тренінгу як середовища розвитку рефлексії тілесного досвіду особистості. Статтю присвячено проблемі розробки принципів створення комбінованого очно-дистанційного тренінгу як середовища розвитку рефлексії тілесного досвіду особистості. Узагальнення теоретичних положень щодо зазначеної проблеми та результатів емпіричного дослідження особливостей соціокультурного середовища як контексту набуття людиною власного тілесного досвіду, уможливило виокремлення основних принципів створення комбінованого очно-дистанційного тренінгового середовища розвитку рефлексії тілесного досвіду особистості. Обґрунтовано, що в цьому середовищі відбувається конструювання «простору завдань» рефлексивної діяльності членів тренінгової групи у «світі тілесного досвіду», що сприяє процесам їхньої самодетермінації, саморозвитку та самопроектуюванню.

Ключові слова: принцип, середовище розвитку, тренінгові середовище, очно-дистанційний тренінг, рефлексія тілесного досвіду особистості.

Колярова А.О. Принципы создания комбинированного очно-дистанционного тренинга как среды развития рефлексии телесного опыта личности. Статья посвящена проблеме разработки принципов создания комбинированного очно-дистанционного тренинга как среды развития рефлексии телесного опыта личности. Обобщены теоретические положения обозначенной проблемы и проанализированы результаты эмпирического исследования особенностей социокультурной среды в контексте приобретения человеком собственного телесного опыта, выделены основные принципы создания комбинированного очно-дистанционного тренинга как среды развития рефлексии телесного опыта личности. Обосновано, что в этой среде происходит конструирование «пространства задач» рефлексивной деятельности членов тренинговой группы в «мире телесного опыта», что способствует процессам их самодетерминации, саморазвития и самопроектирования.

Ключевые слова: принцип, среда развития, тренинговая среда, очно-дистанционный тренинг, рефлексия телесного опыта личности.

Вступ. У руслі постнекласичної раціональності в сучасні психологічні дослідження активно вводиться проблематика «полісуб'єктного середовища», в якому (шляхом вибудовування якого), згідно зазначеного методологічного підходу, формуються та перебігають процеси самодетермінації, самопроектуювання, саморозвитку особистості. У межах цієї парадигми базовими стають суб'єктно-орієнтований та середовищний підходи, які, у свою чергу, визначають нові вимоги до розробки моделей самопроектуювання. Так, силовими лініями цього процесу в оптиці постнекласичної науки стають відношення «суб'єкт – полісуб'єктне середовище», у яких і відбувається формування здатності особистості до самопроектуювання.

Вихідні передумови. Полісуб'єкт розглядається як цілісне динамічне психологічне утворення, що відображає феномен сумісності (єдності) розвитку індивідів, що перебувають у суб'єкт-суб'єктних відносинах. Критеріальними ознаками полісуб'єктності є здатність до пізнання, створення загально-

го семантичного простору, усвідомлення себе та групи як цілісності, здатність до усвідомлення системи відносин між суб'єктами в групі, до побудови міжгрупових відносин, спрямованість на творче перетворення навколишнього світу, саморозвиток та розвиток іншого. Полісуб'єкт не є замкненою системою, навпаки, можливості його розширення практично безмежні [0].

У науковому дискурсі під полісуб'єктним середовищем розуміють систему керованих («мя'ко керованих») умов та впливів, що актуалізують ціннісно-сміслові, когнітивні, метакогнітивні, комунікативно-діалогічні та інші ресурси особистості, синергетичний ефект яких зумовлює становлення суб'єктної (авторської) та полісуб'єктної позиції особистості. Полісуб'єктне середовище апріорі має розвивальний характер [0].

Феномен полісуб'єкта саморозвитку експлікується через різні форми спільної активності, серед яких у нашому дослідженні ми пропонуємо розглядати тренінгову. Тренінг є специфічною формою активного навчання та розвитку, у процесі якого відбувається розширення, організація, інтерпретація та реінтерпретація, трансформація особистого досвіду його учасників.

У сучасному інформаційному суспільстві використання інновацій у психології вже неможливо уявити без створення віртуальних розвивальних середовищ, побудованих за допомогою комп'ютерних технологій, а численні очно-дистанційні простори наочно демонструють відсутність меж між реальним та віртуальним світами.

Метою статті є характеристика принципів створення комбінованого очно-дистанційного тренінгу як середовища розвитку рефлексії тілесного досвіду особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. У нашому дослідженні як полісуб'єктне середовище розвитку рефлексії тілесного досвіду особистості ми пропонуємо розглядати комбіноване очно-дистанційне тренінгове середовище як багатомірний комунікативний континуум, систему ціннісно-сміслових та просторово-часових стимулів, що становить джерело розвивальних впливів (розвивальних вправ та ситуацій), зумовлює формування продуктивних рефлексивних стратегій (стилів) організації життєвого, зокрема тілесного досвіду особистості.

Розуміння комбінованого тренінгу як форми навчання та розвитку особистості уможливує звернення до проектувально-технологічної парадигми, у межах якої можна говорити про спроектований розвиток як мету і результат тренінгу. У зв'язку із цим перед нами постає завдання визначення основних принципів створення комбінованого тренінгового середовища: його методологічних орієнтирів, вихідних положень, загальних позицій, настановлень, врахування яких уможливить розробку ефективних розвивальних технологій, методичного інструментарію тренінгу, та їхню реалізацію.

Спираючись на отримані нами результати емпіричного дослідження особливостей соціокультурного середовища набуття тілесного досвіду особистістю, при визначенні принципів створення комбінованого очно-дистанційного тренінгового середовища розвитку рефлексії тілесного досвіду вважаємо за доцільне враховувати як загальні умови та чинники проектування розвивальних середовищ, так і специфічні, що експлікуються в контексті проблематики нашого дослідження.

До загальних принципів проектування розвивального середовища науковці зазвичай відносять системність, інтегрованість, змістовну насиченість,

безперервність, здатність до трансформацій, поліфункціональність, варіативність, со-буттєвість (рос. со-бытийность), доступність, відкритість та безпечність (А.І. Арнольдov, О.В. Бондаревська, С.І. Григорьев, Ю.С. Мануйлов, О.О. Лобанова, Л.І. Новикова, Л.Н. Седова, В.Д. Семенов, І.В. Слободчиков, В.М. Полонський та ін.)

Теоретичні та методичні проблеми розробки тренінгового середовища знайшли своє відображення в працях І.В. Вачкова, Ю.М. Ємельянова, Н.В. Ключевої, В.В. Козлова, К. Левіна, С.І. Макшанова, Л.А. Петровської, К. Рудестама, О.В. Сидоренко, М. Форверга, Н.Ю. Хрящевої, І. Ялома тощо.

Принциповою перевагою очно-дистанційного тренінгу по відношенню до його традиційної (очної) форм є посилення взаємодії між усіма суб'єктами тренінгового процесу, поширення можливостей доступу до матеріалів тренінгу, підвищення якості навчально-розвивального контенту, економія ресурсів тощо.

З іншого боку, принциповою перевагою комбінованої форми тренінгу над дистанційною є можливість продуктивної реалізація механізму зворотного зв'язку в тренінговому процесі, порушення якого становить найпоширеніший недолік дистанційних програм. Проте використання комбінованих тренінгових форм також містить певні обмеження, серед яких можна виокремити залежність від технічних засобів, неминуча необхідність високого рівня володіння комп'ютерною грамотністю, сформована мотивація до самостійного навчання.

Як вихідні положення віртуального тренінгового середовища М.Л. Смульсон визначає:

- проблемність і невизначеність середовища;
- надпредметність середовища;
- метакогнітивний характер середовища;
- процесуальність середовища;
- інтелектуальна потенційність середовища;
- інтегративно-діяльнісний характер середовища;
- діяльність у середовищі є безоцінковою;
- децентрованість середовища;
- груповий характер використання середовища [6].

При цьому на думку автора, «засобами забезпечення, тобто створення і утримання, проектних характеристик в реальному тренінговому процесі є багатофункціональні проблемні ситуації і сконструйовані на їх базі психотехнічні процедури. Інакше кажучи, сконструйовані проблемні ситуації, які характеризують проблемність і невизначеність середовища, можуть відповідати різним за типом психотехнічним процедурам, тобто конкретним моментам управління діяльністю в середовищі» [5, с. 21].

У контексті вирішення зазначеної проблеми, О.В. Зінченко виділяє низку дидактичних принципів використання мережевої комунікації в контексті розвивального тренінгу: індивідуального підходу, науковості, систематичності, доступності, дохідливості викладання, зв'язку навчання з життям, міцності знань, умінь та навичок, емоційності, демократизації, виховання здорової людини [2].

Автор вбачає продуктивну реалізацію зазначених принципів через створення комфортних умов діяльності під час тренінгу, врахування вікових та індивідуальних особливостей учасників, дотримання правил групової роботи, забезпечення ефективної рефлексії, формування атмосфери вільного

спілкування і психологічної безпеки, організацію ефективного психологічного супроводу, орієнтацію на саморозвиток [2].

В основу створення комбінованого очно-дистанційного середовища розвитку рефлексії тілесного досвіду особистості як джерела комплексних розвивальних впливів, спрямованих на актуалізацію та розвиток рефлексивної діяльності членів тренінгової групи на «території тілесного досвіду», ми пропонуємо покласти низку загальних принципів: проблемність і континуальність, невизначеність, динамічність, безоцінковість комунікації, інтегративно-збагачувальний характер, партисипативна фасилітативність, втілення яких уможлиблює конструювання розвивальних середовищ різних типів, спроектованих під різні завдання розвитку особистості.

Докладніше схарактеризуємо ці принципи в контексті проблематики нашого дослідження.

1. Принцип проблемності і континуальності середовища. Тренінгове середовище не є сукупністю дискретних об'єктів (ситуацій, завдань, ігор, вправ тощо), а становить певну протяжність (рос. протяженность), взаємозв'язок і взаємоперехід у просторі відносин, подій, ситуацій. Континуум проблемних ситуацій має проектуватися тут як такий, що конституює тренінгове середовище, яке, у свою чергу, сприяє самостійному опрацюванню проблемних ситуацій учасниками групи, самостійній постановці і розв'язуванню завдань на рефлексію тілесного досвіду. При цьому середовище має містити багатоваріантні ресурси, що сприяють їхньому розв'язуванню, можливі приклади продуктивного вирішення проблем інтерпретації, реінтерпретації, трансформації тілесного досвіду особистістю.

2. Принцип невизначеності середовища. Невизначеність середовища есплікується як неможливість визначення його становища або становища його окремих складових у певний момент часу через дефіцитарність інформації та певну ймовірність її недостовірності. Фундаментальна невизначеність розвивальних середовищ пов'язана з інноваційними процесами та становить невизначеність щодо їх результатів. У тренінговому середовищі завжди існує певна невизначеність щодо розв'язань «завдань на рефлексію», завжди залишається невизначеним момент у часі, коли саме відбудеться їхнє розв'язання і чи відбудеться воно взагалі.

Зауважимо, що невизначеність щодо «завдань на рефлексію» тілесного досвіду особистості в тренінговому середовищі викликана не стільки суб'єктивною обмеженістю знань про об'єкт досліджень та доступу до процесів управління рефлексивними процесами в певний момент часу, скільки об'єктивною неможливістю вичерпного опису тілесного досвіду (тілесних переживань, вражень, тілесних практик тощо) актуалізованими особистістю засобами мовлення. Крім того, спонтанний характер значної частини рефлексивних процесів, які перебігають у складній системі тілесного досвіду людини та внутрішньо притаманні їй, і становить одну із суттєвих системотвірних потенцій, що потребує врахування та може бути закладено у фундамент при створенні середовища розвитку рефлексії тілесного досвіду особистості.

1. Принцип динамічності середовища. У тренінговому середовищі відбувається перманентний динамічний потік змін: самопрезентацій, інтерпретацій, реінтерпретацій, діалогів, завдань, проблем, ситуацій, тілесних практик, особистісних ставлень, рефлексивних позицій тощо, які неминуче призводять до зміни середовища в цілому. Тренінгове розвивальне середовище

має певну часово-просторову структуру, в якій є очевидною цінність процесу рефлексивної діяльності особистості, зокрема рефлексії її тілесного досвіду, а не тільки і не стільки її результату.

2. Принцип безоцінкової комунікації в середовищі. У контексті створення тренінгового середовища, під безоцінковою комунікацією розуміють безумовне та безоцінкове прийняття (*unconditional positive regard*) як ведучим, так і учасниками тренінгової групи один одного та самого себе як цілісної особистості.

Безумовне позитивне ставлення – це терпимість до всіх аспектів суб'єктивного світу особистості. Безоцінковість не висуває ніяких вимог до індивіду (ти мені сподобаєшся, якщо будеш таким), які зумовлювали би його прийняття в групі, виключається також настановлення на хороші/погані, нормальні/ненормальні, адекватні/неадекватні якості, прояви, вчинки, тілесні практики тощо.

Таке прийняття передбачає чесне визнання людиною своїх внутрішніх обмежень і того, що існують певні речі, які людина не може змінити, визнання різноманіття, багатоваріантності, інакшості всього суцього. Безоцінкове прийняття не є пасивним актом, це активність, яку пов'язана з пошуком ресурсів для співіснування, позитивних аспектів, нових можливостей, з усвідомленням власного досвіду, зокрема його суперечливою за змістом і формою тілесної складової.

1. Принцип інтегративно-збагачувального характеру середовища. Інтеграція як процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації тілесних знань та практик реалізується в єдності з процесом диференціації. У тренінговому середовищі всі складники рефлексії тілесного досвіду особистості, що формуються та розвиваються в ньому, постійно інтегруються, з'єднуються, комплементуються в рефлексивній діяльності особистості. У контексті проблеми розвитку рефлексії тілесного досвіду, застосування комплементарності як стратегії ресурсного збагачення має очевидні переваги у випадках, коли розуміння і вирішення складних завдань вимагає від особистості залучення різних рефлексивних ресурсів.

2. Принцип партисипативної фасилітативності середовища. Значення фасилітативного середовища в становленні та розвитку особистості розкрито в працях Г.В. Дубовської, В.П. Лушина, Р.В. Овчарової, Г.К. Радчук, К. Роджерса, Дж. Фрейберга та ін. Під фасилітацією К. Роджерс, у першу чергу, розумів сприяння процесу особистісного зростання, становлення внутрішньої свободи особистості [3]. К. Роджерс детально проаналізував основні здібності, якими має володіти фасилітатор:

– істинність (щирість) – здатність бути самим собою, довіряти собі і не відрікатися від себе, здатність до усвідомлювання та прийняття власних істинних почуттів, вміння їх виражати;

– довіра, прийняття, схвалення – здатність безкорисливо і безоціночно турбуватися і приймати іншу людину як автономну особистість, наділену власною цінністю; беззаперечна довіра до неї, прийняття її почуттів і переживань;

– емпатійне розуміння – здатність слухати досить особливим емпатійним способом, спрямованість на прийняття чужої позиції; приймаюче розуміння внутрішнього світу клієнта [3].

Партисипативність як принцип організації тренінгового середовища передбачає співучасть, включеність, співпричетність, співавторство всіх учасників у процесах управління колективною роботою в групі, при якому за

рахунок оптимального співделегування і розподілу «повноважень» зростає колективна мотивація та відповідальність. Партисипативність становить важливе джерело особистісного зростання в групі, продуктивності й ефективності групових комунікативних процесів.

Серед основних складових партисипативного стилю тренінгової роботи в контексті нашого дослідження можна виділити:

- створення належних умов та механізмів для підвищення якості співробітництва між ведучим і учасниками тренінгової групи, зокрема створення умов для безпечної самопрезентації «проблемних зон» тілесного досвіду особистості;
- діалогічна взаємодія між усіма учасниками тренінгового середовища, що заснована на паритетних засадах;
- спільне прийняття можливих варіантів розв'язання завдань на рефлексію тілесного досвіду як ведучим, так і учасниками групи;
- розвиток і максимальне використання індивідуального й групового потенціалу щодо інтерпретації та реінтерпретації тілесного досвіду в тренінговому середовищі;
- добровільність і зацікавленість усіх учасників тренінгового процесу;
- спільне виявлення обмежень щодо процесів розвитку рефлексії і пошук відповідних дій для їхнього усунення.

За результати емпіричного дослідження особливостей соціокультурного середовища як контексту набуття людиною власного тілесного досвіду нами було також виділено три додаткові принципи: принцип діалогічності середовища, контекстуальності середовища (розширення контексту сприйняття тіла), спрямованості середовища на стимулювання становлення позиції авторства власного тілесного досвіду, урахування яких може сприяти створенню тренінгового середовища розвитку рефлексії тілесного досвіду особистості.

Зупинимося детальніше на розкритті вищезазначених принципів.

1. Принцип діалогічності середовища. Дослівно «діалог» можна перекласти як «поділений логос» – сутнісне співвідношення різних самостійних систем та їхніх способів існування в єдиному смисловому просторі. Отже, принцип діалогічності тут постає як універсальний принцип творчості (досвідотворення, самотворення), що реалізується через діалогічні настановлення на відкритість, позитивно-активне співпереживання, безумовне безоцінкове прийняття та на сумісність (спів-буття, спів-інаковість), які, у свою чергу, постають як базовими правилами міжособистісної взаємодії у тренінговому середовищі, так і важливими орієнтирами для психолога при розробці програми тренінгу, його психотехнічного інструментарію. Так, при плануванні та розробці інструментальної складової тренінгу необхідно враховувати специфіку виконання вправ, обговорення проблемних ситуацій, проведення дискусій у діалозі, що полягає:

- у здійсненні водночас дії-впливу одного учасника на іншого та дії-відображення;
- у динамічності позицій того, хто впливає і того, хто відображає цей вплив;
- у взаємообмінному характері проявів активності;
- у взаємній рефлексивній активності.

2. Принцип контекстуальності середовища. Принцип розширення контексту сприйняття тіла реалізується через приєднання нових контекстів тілесного досвіду, які можуть як пропонуватися учасникам тренінгу психологом,

тобто складати його нормативну частину, відображену в програмі (конкретні вправи, завдання, ігри), так і спонтанно продукуватися учасниками тренінгу в процесі взаємодії.

Згідно цьому принципу в тренінговому середовищі приймаються такі правила міжособистісної взаємодії, як:

- навчатись з тілесного досвіду Інших;
- пропанувати Іншому щось цінне, що є у власному тілесному досвіді.

3. Принцип спрямованості середовища на стимулювання становлення позиції авторства власного тілесного досвіду. Авторство як особистісна характеристика виражає ставлення людини до себе як до творця, діяча власного життя, його унікальності та варіативності та пов'язано з розвитком її активності, усвідомленості, здатності до цілепокладання, свободи вибору та відповідальності за його наслідки [4].

У контексті організації та реорганізації тілесного досвіду, авторська позиція передбачає підвищення рівня мотивації в процесі тілесного реагування індивіда і формування способів тілесної саморегуляції, усвідомленість власних тілесних переживань, здатність оперувати ними та брати відповідальність за них, самостійність у процесах тілесної активності, прагнення до тілесного здоров'я тощо.

Важливу роль у процесі становлення позиції авторства власного тілесного досвіду відіграє рефлексія як провідний механізм самопізнання та саморозвитку особистості. Проблема розвитку рефлексії тілесного досвіду особистості в тренінговому середовищі розглядається нами на принципах континуальності, антиципації та суб'єктності.

Рефлексію тілесного досвіду в тренінговому процесі може бути спрямовано:

- на самоусвідомлення власних стратегій активності тіла у різноманітних життєвих ситуаціях;
- на усвідомлення тілесних станів, відчуттів та бажань;
- на усвідомлення образу власного тіла;
- на стратегії самосприйняття та самопред'явлення тілесних знань та практик;
- на стратегії сприйняття міжособистісних подій, пов'язаних з тілесним досвідом;
- на способи опробування нових тілесних практик та різноманітні експериментування на території тілесного досвіду.

При розробці програми тренінгу та завдань для самостійної роботи його учасників велику увагу необхідно приділяти завданням на розрізнення, ідентифікацію та інтерпретацію власних тілесних переживань та переживань інших людей, вправам на обговорення проблемних ситуацій, пов'язаних з тілесною сферою особистості.

Згідно поглядів М.Л. Смульсон, проблемна насиченість середовища досягається шляхом введення до нього певних проблемних ситуацій різного змісту і структури та на їх основі розробки відповідних психотехнічних процедур [5]. На думку автора, саме цей момент є принциповим при проектуванні та утримуванні проблемності середовища, «оскільки при такому підході проблемні ситуації дійсно залишаються тільки «потенційними задачами», і в середовищі моделюються елементи бачення, реконструювання, згортання-розгортання проблемних ситуацій і задач у багатовекторному полі діяльності» [5, с. 21].

Важливу умову становлення авторської позиції в розвивальному середовищі становить діалогічність спілкування, що уможлиблює реалізацію суб'єкт-суб'єктних відносин у тренінговому процесі. Реалізація суб'єктної стратегії міжособистісного діалогу спирається на актуалізації творчої активності учасників спілкування (взаємодії), що супроводжується посиленням мотивації до розвитку особистості в цілому.

Отже, принцип спрямованості середовища на стимулювання становлення позиції авторства власного тілесного досвіду нерозривно пов'язаний із першими двома принципами, а його реалізація відбувається через розробку та введення в тренінговий процес психотехнічних процедур, спрямованих на розвиток відповідальності щодо власних тілесних практик, діалогічної взаємодії на території тілесного досвіду та креативного прийняття активності і динамічності тіла в різноманітних життєвих ситуаціях.

Висновки. Узагальнюючи вищезазначені теоретичні положення та результати емпіричного дослідження особливостей соціокультурного середовища як контексту набуття людиною власного тілесного досвіду, ми вважаємо за доцільне до основних принципів створення комбінованого очно-дистанційного тренінгового середовища розвитку рефлексії тілесного досвіду віднести:

- проблемність і континуальність середовища;
- динамічність середовища;
- невизначеність середовища;
- безоцінковість комунікації середовища;
- інтегративно-збагачувальний характер середовища;
- партисипативна фасилітативність середовища;
- діалогічність середовища;
- контекстуальність середовища (розширення контексту сприйняття тіла);
- спрямованість середовища на стимулювання становлення позиції авторства власного тілесного досвіду.

Отже, середовище, спроектоване таким чином, надає можливості якісного розширення типів завдань і переходу від аналізу конкретних проблемних ситуацій, пов'язаних з тілесною сферою особистості, до завдань на рефлексію, завдань на управління активністю власного тіла, завдань на управління рефлексією, на становлення позиції авторства власного тілесного досвіду, на організацію спільної діяльності в контексті тілесних практик. У цьому середовищі відбувається конструювання «простору завдань» рефлексивної діяльності членів тренінгової групи у «світі тілесного досвіду», що сприяє процесам їхньої самодетермінації, саморозвитку та самопроекування. Тренінгове середовище, створене як джерело комплексних розвивальних впливів, містить потенціал розгортання і розвитку рефлексивної діяльності в контексті тілесного досвіду особистості, для актуалізації якої воно і було спроектовано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Вачков І. В.* Полисубъектное взаимодействие в образовательной среде / *І. В. Вачков* // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2014. – Т. 11. – № 2. – С. 36–50.
2. *Зінченко О. В.* Аналіз результатів комбінованого тренінгу поняттєвого мислення підлітків [Електронний ресурс] / *О. В. Зінченко* // Технології розвитку інтелекту. – К., 2016. – № 2. – Режим доступу : psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view232.
3. *Роджерс К.* Свобода учитися / *К. Роджерс, Дж. Фрейберг.* – М. : Смысл, 2002. – 527 с.

4. Самопроекування особистості у дискурсивному просторі : монографія / Н. В. Чепелева, М. Л. Смільсон, О. В. Зазимко, С. Ю. Гуцол [та ін.] ; за ред. Н. В. Чепелевої. – К. : Педагогічна думка, 2016. – 232 с.
5. *Смільсон М. Л.* Психологія розвитку інтелекту в ранній юності : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д. психол. н. : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / М. Л. Смільсон. – К., 2002. – 37 с.
6. *Смільсон М. Л.* Психологія розвитку інтелекту. Монографія / М. Л. Смільсон. – К. : Нора-Друк, 2003. – 298 с.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. *Vachkov I. V.* Polisub"ektnoe vzaimodejstvie v obrazovatel'noj brede / I. V. Vachkov // Psihologiya. ZHurnal Vysshej shkoly ehkonomiki. – 2014. – Т. 11. – № 2. – S. 36–50.
2. *Zinchenko O. V.* Analiz rezul'tativ kombinovanogo treningu ponyattyevogo my'slennya pidlitkiv [Elektronny`j resurs] / O. V. Zinchenko // Tekhnologii rozvy`tku intelektu. – К., 2016. – # 2. – Rezhym dostupu : psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view232.
3. *Rodzhers K.* Svoboda uchit'cya / K. Rodzhers, Dzh. Frejberg. – М. : Smysl, 2002. – 527 s.
4. Samoproektuvannya osobystosti u dyskursy`vnomu prostori : monografiya / N. V. Chepelyeva, M. L. Smulson, O. V. Zazymko, S. Yu. Gucsol [ta in.] ; za red. N. V. Chepelyevoyi. – К. : Pedagogichna dumka, 2016. – 232 s.
5. *Smulson M. L.* Psychologiya rozvytku intelektu v rannij yunosti : avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. d. psychol. n. : specz. 19.00.07 «Pedagogichna ta vikova psy`xologiya» / M. L. Smulson. – К., 2002. – 37 s.
6. *Smulson M. L.* Psychologiya rozvytku intelektu. Monografiya / M. L. Smulson. – К. : Nora-Druk, 2003. – 298 s.

Koliarova A.O. Principles of creating combined face-to-face and distant training as the environment for developing reflexion of personality's bodily experience. The article highlights the problem of developing principles of creating combined face-to-face and distant training as the environment for developing reflexion of personality's bodily experience. Upon results of generalizing the theoretical provisions concerned with aforesaid problem and the results of the empiric research covering specifics of the social and cultural environment, as a context for acquiring by a human of one's own bodily experience, the author distinguished the core principles of creating combined face-to-face and distant training environment for developing reflexion of the personality bodily experience: environment problematycity and continuity; environment dynamism; environment uncertainty; environment communication unbiased; integrative-enriching nature of environment; participative facilitative nature of environment; environment dialogueness; environment contextually (expanding body perception context); environment focus on promoting establishment of the position on own bodily experience authorship. It was shown that thus designed environment enables qualitative expansion of the tasks' types and shift from analysis of exact problematic situations concerned with the personality's bodily sphere, tasks for managing activeness of own body, tasks for reflection management, for establishment of the position on own bodily experience authorship, for managing joint activities in the context of bodily practices. Reasonably, this environment hoists designing of the «tasks space» for reflexive activities of the training group members in the «world of bodily experience», facilitating to the processes of their self-determination, self-development and self-designing.

Key words: principle, development environment, training environment, face-to-face and distant training, reflexion of personality's bodily experience.

Отримано 14.06.2018